

REJTETT ZUG.

(Regény.)

KEZET ráztak atyafimódra, miután az öreg föltette magában, hogy még ma este nekilát a válaszlevél megfogalmazásának. Aközben elnézett maga elé, annyit dűnnyögve :

— Csak azt nem értem, mi lehet ez a «sajtóordas»?

Eljött aztán a harmadnap reggel, amikor indulni kellett, hogy a terebesi állomáson búcsút vegyenek a háborúba induló nevelt fiútól, akit — ha lehetett volna — soha-soha el nem engednek a háztól.

A nagykocsiba fogatott a tisztartó úr. Az útravalót, amelyet előző napon süttött anya és leánya, a kocsis mellé rakták föl, a tekintetes úr melléje tette a tíz liter szerednyei bort demizsonban s akkor Béry Bálint úr és felesége fölszállt a hátulsó ülésbe, Zsuzska pedig velük szemközt foglalt helyet, a kisülésben . . . Hívták ugyan Imre bácsit is, Imre bácsi azonban épp a Lopotnyiknak küldendő válaszlevél megfogalmazásával volt elfoglalva s különben is emberemlékezet óta nem hagyta el a Hallgató-molyva területét. Azonban üzent az ő halálba induló öccsének, miközben így intézte a szót Béry Bálinthoz :

— Mondjátok meg Andrásnak : elvárom tőle, hogy soha nem hoz szégyent a családra ! Amíg kurta életemből tart, mindennap gondolok rá, most azonban egészen megzavart és kihozott sodromból barátom, Lopotnyik . . .

— Megmondjuk neki, Imre bácsi — biztosította a tisztartó úr. S odaszól a kocsisnak :

— Hajts !

A két ló kiugrott s a hintó kerekei símán kezdtek görögni a mély homokban.

Az első kietlen őszi nap volt ez.

Mert sűrű felhők nyomták az eget, mintha egy nagy-nagy baka-köpenyeg terítették volna ki a világ fölé. Csend ült mindenfelé, a levelek csaknem mind leestek már a fákról s érezni lehetett a levegő szagán, hogy egy héten belül megindul a szél a Babiagura ormai felől s attólfogva zúgni és jajgatni fog a pusztá határban, míg csak le nem hull az első hó . . . Fázékony idő volt és Zsuzska, aki a kisülésben kuporodott össze, feltúrte átmeneti kabátja gallérját. Szótlanul ültek mind a hárman.

Félórával előbb ott várakoztak már a tőketerebesi állomás peronján . . . Hanem ekkorára vége volt már minden háborús lelkesedésnek, mely az első hetekben önkivületbe ejtette az itthonmaradókat, valahányszor újabb katonavonatok indultak meg a világ négy tája felé.

Üres volt a perron, szinte kihalt. Egy-két tót menyecske ácsorgott a perronon karján megrakott kosárral. Itt-ott felbukkant a vasúti személyzet valamelyik altisztje, amint sietve haladt el az iroda, vagy a raktárhelyiség felé. Unalom ásítózott köröskörül. Mindenki torkig volt már az öldökléssel s az emberek nem kívántak egymásnak egyebet, minthogy egyszer már békében hajthassák álomra a fejüket. A kiégett frontokon pedig haldokoltak, egyre haldokoltak ezalatt a Ferenc József katonái.

Ott álldogáltak hárman, szorongva és szótlanul, amikor hirtelen előrehajolt Zsuzska s annyit suttogott szomorú hangocskáján :

— Jön a vonat . . .

Csakugyan, fekete füst lengett a határ fölött. Upor irányából s néhány pillanattal később feltűnt a mozdony gyász-színű alakjával. Még néhány újabb pillanat s a házmagas lokomotív bedörrent az állomás épülete elé.

A főnök némán tisztelgett.

Abban a szempillantásban, amikor meg sem állt még a vonat, nyalka és hányaveti tartású hadapród ugrott le a tisztikocsiból. Feszés egyenruhában jött, sárga lábszárvédőben s hegyesen biggyedező kicsi sipkában, melyet úgy nyomott le a jobbszeme fölé. Leugrott, körülnézett s akkor sebesen indult meg a reávarakozó kicsiny társaság felé. Zsuzskát érte el elsőnek s karjai közé kapta. Aztán megcsókolta nevelőszüleit is.

(Senki-senki más nem szállt le a vonatról. Mintha csak összebeszéltek volna előzetesen.)

Akkor újból a leány elé lépett Turgonyi András, elővett a zsebéből két karikagyűrűt, a kisebbiket a Zsuzska bal-nevetlen újjára húzta föl, a nagyobbikat a magáéra. És míg Zsuzskának nehéz könnyek gyűltek a szemébe, annyit mondott keményen :

— Úgy-e, várni fogsz reám mindig ?

— Mindig — súgta vissza a leány.

Turgonyi András így folytatta :

— Elvárom tőled, hogy olyan hűséggel leszel irántam, mint voltak a régi magyar menyasszonyok, akik halálukig várakoztak csatába indult vőlegényeikre. És ha nem jönnék vissza soha, meg fogsz siratni keserves sírással !

— Megfoglak siratni — mondta halkán a háborús menyasszony, aki akkor már alig volt magánál.

A két öreg megilletődve állt a fiatalok mellett . . . Akkor Turgonyi András intett a vonat felé, mire leugrott két tisztiszolga. Az egyik teméntelen elemózsiát, a másik a szerednyei bort cipelte föl a vonatba.

Erre a jelre csak kinyílt a tisztikocsi ajtaja s a hadbainduló tisztek — élükön a zászlóaljparancsnokkal — egymásután ugráltak le a kocsiból. Rendezkedtek úgy-ahogy s akkor mind a huszonketten a perron felé indultak. Ott — élükön a zászlóaljparancsnokkal — bemutatkoztak a

szülőknek és a kis menyasszonynak s mosolyogva gratuláltak valamennyiöknek. Aztán, mintha összebeszéltek volna titokban, úgy csoportosodtak, hogy a tiszttartó urat és a mamát vették közre a huszonketten és tartották szóval őket. Bizonyára azért, hogy Turgonyi András szíve szerint beszélgethesse ki magát a legszebb menyasszonnal, aki fehér zsebkendőjét od-odaemelte a szeméhez.

Annál keményebb maradt Turgonyi András. Megfogta a Zsuzska kezét :

— Igérd meg, kedves, hogy nem fogod epeszteni magad fölöslegesen !

Béry Zsuzska nem könnyeztetett többé. Lengyelkék szemével bátran nézett vissza a hadapród úrra, mint ahogy el is lehetett várni egy régi kispajtástól :

— Igérem neked, Andráska, hogy soha nem fogok ingadozni, hanem rajta leszek mindég, hogy méltó maradhassak hozzád !

— Köszönöm, Zsuzska — mondta csöndes szóval a fiatalember.

Sietve futott el az a negyedóra s egyébként is alig tudtak mit mondani egymásnak. Fogták az egymás kezét s hallgattak. De akkor juthatott valami az eszébe Turgonyi Andrásnak, mert a pénztárcája után nyult :

— Itt van első hadapródi fizetésem, amelyet már nem költhettem el. A felét nálad teszem le, másik felét pedig add át Hornyák Péternének ! Annak a béresasszonynak, akinek elesett a férje . . .

— Át fogom adni, Andráska — mondta szomorúan Béry Zsuzska. Turgonyi András tovább magyarázott :

— Fizetésemet ezentúl neked küldöm meg . . . Gazdálkodj vele okosan, mert az már a kettőnk közös pénze lesz !

— Igen — válaszolt halkán Zsuzska. Mert érezte, hogy közeledik a válás pillanata.

És akkor fújni kezdtek a kürtösök. A tisztek eltávoztak udvariasan, utolsónak Turgonyi András állt oda a tiszttartó úr elé :

— Isten áldja meg, apám !

Aztán a kevésszavú tekintetes asszony elé lépett :

— Isten áldja meg, anyám !

Azok ketten megölelték szótlanul.

Akkor magáhozkarolta Zsuzskát :

— Csókolj meg, kedves . . . Nem szabad pityeregni !

— Nem fogok . . . — suttogta sáppadtan a leány.

S utána nézett a vőlegényének, amint félszemre-biggyesztett sipkában, hetyke járással indult meg a tisztikocsi felé s ugrott fel a lépcsőre. S nézett-nézett Béry Zsuzska a vonat után, amikor vastag füstje látszott már csak a mozdónynak s ez a füst alacsonyan terült szét az ősi takarodót fúvó mezők felett. És ott állt megkövülten, a perron korlátoszlopának támaszkodva, amikor semmi-semmi nem látszott többé abból a füstből . . . Édesapja megérintette a karját :

— Gyerünk haza, leányom!

Szótlankodva mentek a kocsihoz s egész úton hallgattak.

Hogy mentek el azok az első hetek.

Zsuzska megígérte, hogy nem fogja epeszteni magát s szavát meg is tartotta. Legalább amikor látták a házbeliék. Lábujjhegyen járt-kelt a szobákban takarítás közben s régi dalocskáit mintha végleg elfelejtette volna. A tekintetes úr a gazdaságban és a mezőn volt elfoglalva: a határban akkor szedték a krumplit s a meggyujtott krumpliszár füstje mélyen dült el a mezők felett. Felhők csüngtek a mennybolton s haldokló hangulata volt mindennek közeli és távoli környéken. Kődök megé bujt el a messzi hegyek láncá s Imre bácsi kabátot húzott magára, ha a filagóriában próbált elemélni a világi dolgok tökéletes hiába- valósága fölött. Zsuzska esténként hamarosan szobájába vonult vissza s kifáradva a napimunkában, ellapozgatott vőlegénye valamelyik könyvében s már aludt is. A lámpa nem egyszer égve maradt az éjjeli szekrénykéjén. De hajnalonként ébren volt már az ágyban s olyankor sokat foglalkozott vőlegénye sorsával, akiről szinte minden héten hősi hírek jöttek a Hallgató-molyvára. Odakint ébresztőt kiabáltak a kakasok, Zsuzska pedig megremegett vőlegénye életéért... Az orosz harctérről jöttek, egyre jöttek a levelek s Béry Zsuzska nagy hűséggel válaszolgatott valamennyire.

A Hallgató-molyva lakóira különösen hatottak ezek a harctéri értesítések és noha fel-felujjongtak reájuk, titokban szorongani kezdtek. Hiszen tudták, hogy előbb-utóbb el kell esnie minden katonának. Legelőször azonban a legénykedő legényeknek.

Száll-szállt a híre Turgonyi Andrásnak s ezredek és hadosztályok róla beszélgettek esténként a hidegedő lövészárkokban. Őmaga kurtán írt, ám e röpke sorokból is megértettek mindent odahaza. Egy hét múlva a harctérre való érkezése után értesítette Zsuzskát, hogy — ő vigyáz az ezredzászlóra. Két hét múlva megtudták, hogy megkapta a bronz vitézségi érmet, október végén zászlóssá lépett elő s a kis ezüst vitézségi-éremmel tüntették ki, november közepe körül megkapta a nagyezüst vitézségi érmet is. Levele végére odabiggyesztette még:

«Ha így tart továbbra is, megígérte az ezredparancsnok úr, hogy karácsonykor hazaereszt tiz napra. Csókol: András».

Arról azonban, hogy miért érték hullócsillagszerűen a kitüntetések, hallgatott mélyen.

Hideg lett ekkorára s az emberek a melegedő mellé szorultak vissza. Imre bácsi régesrég útnak indította már válaszelevelét Lopotnyik Antal főmunkatársnak, melyben tudósította vén pajtását, hogy úgy ő, valamint derék öccse s egész szeretett családja fölötté szívesen várják körükbe a sajtómatadort. Azóta megjött Pécs környékéről a válasz is, mely végződött e szavakkal:

«. . . Szent András-napja körül tehát, ha addig le nem tartóztatnak, amiért a becsület és tisztesség zászlaját merem tartani magasra a kezem-

ben, betoppanok körötökbe, pajtás, hogy — ötvenkét csavargó esztendő után — megrázzam baráti jobbodat. Imrém, Imrém, nincs itt tekintélye a tollnak : a haza összes bérencei összefogtak ellenem s mind szűkebb kört szorítva körém, vernek, miként a veszettgyanús ebet. A többit szóval majd ! Férfias kézszorítással egykori osztálytársad :

Lopotnyik Antal, főmunkatárs».

A levelet elolvasta a tisztartó úr is s annyit jegyzett meg rá mindössze, miközben sanda kis mosoly bujkált a bajusza végében :

— Originális ember lehet ez a maga volt osztálytársa, Imre bácsi . . .

— Úgy tapasztalom magam is — vélte Imre bácsi, miközben köhintett kettőt a markába. — Lopotnyik Antal nevezetesen extravagáns alaknak bizonyult már deáki éveiben is.

Két héten belül lett volna esedékes Lopotnyik Antal betoppanása.

Hanem akkor egy napon, olyan időben, mikor a napipostával nem futott még be a küldönc, a hardicsai református tiszteletes úr igyekezett a molyva felé. Gyalogszerrel és nagysietve. És fölérván a tisztartói-lak tornácára, kezét fogott a tekintetes úrral s így kezdte lihegve :

— Nagy dolgok vannak előkészületben, kedves Bálintom !

— Miről van szó, Jánosom ? — érdeklődött kíváncsian a tisztartó úr, miközben befelé tuszkolta maga előtt a kedves vendéget.

Háda János tiszteletes úr kapkodva beszélt, úgy menetközben :

— Az okból is siettem ki hozzád, hogy közöljem veled a nevezetes ujságot : Közelg végül hazánk régsóvárgott felszabadulásának pillanata . . .

Bent voltak már az ebédlőben, a tiszteletes úr székbe ereszkedett. És mert tapasztalni volt kénytelen, hogy Bálint barátja egyelőre semmitsem ért az ő célásaiból, egy nagyot fujt :

— Halálán van immár Ferenc József . . .

A tisztartó úr meglepődött. S belepillantván a napilapba, melyet a tiszteletes úr hozott magával, sóhajtott :

— Szegény öreg király . . . Most kezdődik el a mi tragédiánk . . .

— Miféle tragédia ? — horkant fel Háda János lelkipásztor. — Most megfizetünk az aradi bitófákért ! El fogunk szakadni az átkos Ausztriától !

A tekintetes úr maga elé búslakodva beszélt :

— De a legalkotmányosabb király vált belőle. Tartok tőle, hogy halálával szét fog hullni a birodalom s magyar hazánk nem állhat meg egymagában . . . Az Isten adjon bízó lelket mindnyájunknak az elkövetkezendő hónapokra !

Az ujság igaz volt : I. Ferenc József valóban haldokolni kezdett a schönbrunni kastélyban. Előző napon dolgozni akart még, azonban fáradt kezéből kiesett a toll és ő, akinek szerencsétlenségektől és sorscsapásoktól életében egyetlen zokszavát nem lehetett hallani, most panaszkodva mondta elősietett szárnysegédének :

— Elfáradtam . . .

Másnapra holtan feküdt. S mikor világgá repült a hír, hogy az öreg császár nincsen többé, gyász és rémület fogott el mindenkit.

A Hallgató-molyván a tekintetes úr fennhangon olvasta föl esténként az ujságot, miközben Imre bácsi, a mama és Zsuzska nagy figyelemmel hallgattak minden szavára. Tíz napig tartott, amíg császárok, királyok és fejedelmek fel tudtak seregleni Bécs városába, hogy utolsó tisztességtételére legyenek öreg barátjuknak.

Soha-soha olyan temetést!

Akkor már fekete gyászban, visszafogott lélegzettel figyelt mindenki a birodalomban, mely Svájc határszélétől Oroszország határszéléig nyúlt ki. Béry Bálint tisztartó úr meg-megremegő hangon olvasta föl az ujságból, hogy amikor a Burgból — Bécs széles körútjain — megindult az utolsó menet, a gyásztól és búbánattól szinte roskadozott a császárváros. És míg búsan jajgattak a gyászindulók, fekete lovak vonták Ferenc József-koporsóját a gyászkocsival, mely után császárok, királyok, fejedelmek és egyéb szövetségestársak lépkedtek lehorgasztott fejjel... Ott voltak a főhercegek, hercegek, a grófok, a bárók, a főrendek, a képviselők, az egész birodalom... Gyászlépésben jöttek a drabantok, ezeket magyar lovastestőrök követték feledhetetlen nyalkán. Régi ágyúk kongtak a menetben, aztán frontkatonák jöttek mély gondok között: minden ezredtől a két legvakmerőbb harcos... Lyukas köpenyben, gyűrött blúzban... E marcona legények között ott lépkedett Turgonyi András is, de ezt nem tudták még akkor a Hallgató-molyván. Ezek a széltől és vihartól vert katonák nehéz szívvel búcsúzkodtak császári és királyi uruktól... És mialatt utolsó útjára indult I. Ferenc József, ágyúi szakadatlanul villogtak a kormos éghatár alá merült csata-tereken.

A tekintetes úr olvasván fennhangon a temetési tudósítást, nehezen sóhajtott fel:

— Mi lesz most velünk?

S Imre bácsi így tett hozzá, miközben megingatta kopasz homlokát:

— Haj-haj!...

Ez után a temetés után olyan csönd állt be Ausztriában és Magyarországon, hogy az emberek fölfigyeltek a szívük dobgoására.

December volt már, amikor — hosszabb szünet után — tábori lap érkezett Zsuzska címére. Turgonyi András értesítette benne szerelmes menyasszonyát, hogy ezrede őt küldte ki a nagy temetésre. Mellesleg odavetette, hogy megkapta a legnagyobb kitüntetést is, az arany vitézségi érmet s egy nappal előbb soronkívül nevezték ki hadnaggyá. Híre van, hogy legközelebb maga elé fogja rendelni a fiatal új király. Valószínűen azért, hogy kezet foghasson vele. Levelét így végezte:

«Karácsony előtt három nappal most már biztosan odahaza leszek!
Csókollak, csókollak: András».